

Sygn. akt I C 472/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lipca 2020 r.

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSO Monika Świerad

Protokolant: Martyna Miczek

po rozpoznaniu w dniu 24 czerwca 2020 w Nowym Sączu

na rozprawie

sprawy z powództwa A. B. zd M., A. P. (1), T. M. s E. i W., G. M., S. M., A. M. (1), P. M., T. M. s A. i W., J. S., A. M. (2), E. P., D. B.

przeciwko S. S.

o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego

I. ustala, iż nie istnieje wierzytelność pożyczkodawcy S. S. w stosunku do spadkobierców po pożyczkobiorcy A. M. (3) wynikająca z umowy pożyczki zawartej w dniu 11.02.2011 r. pomiędzy S. S., a A. M. (3),

II. przyznaje adw. S. R. prowadzącemu Kancelarię Adwokacką w G. przy ul (...) kwotę 6.642 zł (sześć tysięcy sześćset czterdzieści dwa złote) w tym 1242 zł (tysiąc dwieście czterdzieści dwa złote) podatku VAT tytułem wynagrodzenia za czynności kuratora ustanowionego dla nieznanego z miejsca pobytu D. B., które nakazuje wypłacić tymczasowo ze środków Skarbu Państwa,

III. nakazuje ściągnąć od pozwanego S. S. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 8.072,09 zł (osiem tysięcy siedemdziesiąt dwa złote i dziewięć groszy) z tytułu kosztów sądowych,

IV. zasądza od pozwanego S. S. solidarnie na rzecz powódek A. B. zd M. i A. P. (1) kwotę 17.800 zł (siedemnaście tysięcy osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu.

SSO Monika Świerad

Sygn. akt I C 742/17

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 8.07.2020 r.

Pozwem inicjującym przedmiotowe postępowanie skierowanym przeciwko pozwanemu S. S. powódki A. M. (4) i A. P. (1) wniosły ustalenie, iż nie istnieje wierzytelność pożyczkodawcy w stosunku do spadkobierców po pożyczkobiorcy A. M. (3) wynikająca z umowy pożyczki zawartej w dniu 11.02.2011 r. pomiędzy S. S., a A. M. (3). Domagały się również zasądzenia od pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego w wysokości dwukrotności stawki minimalnej (k.2-5).

Motywuując pozew powódki podniosły, że są jednymi ze spadkobierców po zmarłym A. M. (3). Postępowanie spadkowe zostało wszczęte z inicjatywy pozwanego, który wskazał swój interes prawny jako związany z roszczeniem wynikającym z zawartej umowy pożyczki pomiędzy nim, a zmarłym datowanej na 11.02.2011 r., której to oba egzemplarze przedłożył

do akt sprawy. Z tej umowy pożyczki wynikało, iż S. S. udzielił A. M. (3) pożyczki kwocie 120.000 zł z oprocentowaniem w wysokości 20% w skali roku. Pozwany składając wniosek o stwierdzenie nabycia spadku podniósł, iż ustalenie kręgu spadkobierców zmarłego jest konieczne celem zaspokojenia się z ich majątku z tytułu niezwróconej pożyczki. Powódki zarówno na etapie postępowania spadkowego, jak i w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez Prokuraturę Rejonową w (...)kwestionowały wiarygodność zawartej umowy pożyczki. Podnosiły, iż podpisy zmarłego pod oboma egzemplarzami różnią się od siebie w stopniu znacznym, a oboma egzemplarzami dysponował S. S.. Nadto zmarły był osobą biedną i uzależnioną od alkoholu, rezydentem DPS. Nikt nigdy nie zauważył, aby dysponował kwotą 120.000 zł. Wg powódek pozwany wykorzystał stan świadomości zmarłego niepozwalający na świadome i swobodne podejmowane decyzji oraz wyrażenie woli, celem uzyskania podpisów, czy to pod gotowym tekstem pożyczki, czy też podpisów blankietowych. Jego zamiarem nie było wykonanie umowy i wydanie przedmiotu pożyczki, nigdy też nie przedłożył pokwitowania wydania pożyczki. Sama umowa w swojej treści nie kwituje wydania przedmiotu pożyczki. Postanowienie: „wyplata pożyczki na ręce Pożyczkobiorcy następuje z dniem podpisania umowy” nie potwierdza wydania pieniędzy. Zwrot ten wskazuje na czas niedokonany. Postanowienie to wskazuje, iż przedmiot pożyczki nie został wydany zmarłemu ani przed, ani w trakcie zawierania umowy. Pozwany nie przedstawił żadnego pokwitowania wskazującego na wydanie przedmiotu pożyczki, a ciężar udowodnienia wydania pożyczki stosownie do treści art. 6 k.c. spoczywa na dającym pożyczkę. Ponadto doświadczenie życiowe oraz zasady logicznego rozumowania uczą, iż gdyby przedmiot pożyczki zostały wydany przed jej zawarciem lub w trakcie, zostałyby to wyraźnie wskazane w treści umowy. Powódki podkreśliły też, że zmarły, co potwierdzone zostało dokumentacją medyczną, był osobą uzależnioną od alkoholu, cierpiał na zespół Korsakowa oraz przewlekłe zaburzenia urojeniowe jeszcze przed zawarciem umowy pożyczki. Opinia sądowo-psychiatryczna sporządzona dnia 16.02.2011 roku (4 dni po kwestionowanej pożyczce) na poczet postępowania prowadzonego przez Sąd Rejonowy w (...) pod sygn. III RNs (...) o umieszczenie A. M. (3) w DPS, stwierdzała, że zmarły był osobą chorą psychicznie. To jednoznacznie wskazuje, iż w momencie jej zawierania zmarły nie był osobą świadomą w jakimkolwiek stopniu. Działanie pozwanego umotywowane było faktem przejęcia na własność nieruchomości należących do rodziny powódek, w tym do zmarłego, co do których dotychczas nie przeprowadzono postępowania spadkowego. Rodzina powódek wielokrotnie odmawiała pozwanemu sprzedaży tychże nieruchomości. Powódki podniosły, że posiadają interes prawny pozwalający na wystąpienie z powództwem z uwagi na fakt, iż jako spadkobierczynie po zmarłym A. M. (3) są odpowiedzialne za ewentualne długi spadkowe do wysokości aktywów, jako że przyjęły spadek z dobrodziejstwem inwentarza, w tym za ewentualne długi wynikające z umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 r. Ponadto dążą do ustalenia, iż pozwany nie posiada w stosunku do spadkobierców A. M. (3) żadnej wiarygodności z tytułu umowy pożyczki, gdyż nawet przy przyjęciu - czemu powódki przeczą - iż zmarły skutecznie zawarł umowę pożyczki, to nie doszło do wydania przedmiotu pożyczki, co świadczyłoby o skuteczności takiej umowy. Pozwany w czasie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, jak i w toku postępowania przygotowawczego zeznał, iż wydał przedmiot pożyczki zmarłemu, mimo że na tę okoliczność nie przedstawił jakiegokolwiek pokwitowania. Pozwany zeznał również, iż wydał on przedmiot pożyczki zmarłemu w gotówce i ten, według jego wiedzy, miał udać się z całą gotówką do rodziny w G.. Zmarły jednak nigdy nie pojawił się w G.. Ponadto nikomu nie wiadome jest aby zmarły posiadał przy sobie tak znaczne środki

pieniężne. Rozsądnie działająca osoba udzielając pożyczki w tak dużej kwocie i to w gotówce, a nie za pośrednictwem przelewu na rachunek bankowy z pewnością udokumentowałaby fakt wydania pożyczki. Tym bardziej pozwany, który jest profesjonalistą prowadzącym zawodowo działalność gospodarczą. Zdaniem powódek powództwo jest konieczne ze względu na zaistniałą niepewność prawną. Dla powódek koniecznym jest wprowadzenie jasności co do stosunku prawnego wynikającego z umowy pożyczki w celu ich ochrony przed groźącym naruszeniem praw w przyszłości i ewentualnego dochodzenia zwrotu pożyczki przez S. S.. Pozwany w toku postępowania spadkowego jednoznacznie wskazywał na chęć zaspokojenia swojego roszczenia wynikającego z umowy pożyczki od spadkobierców zmarłego, jednakże do dnia dzisiejszego nie wystąpił z powództwem o zapłatę. Powódki nie posiadają innej możliwości obrony swoich praw. Powódki mając na uwadze chorobę psychiczną zmarłego, mają świadomość możliwości wystąpienia z powództwem o ustalenie nieważności umowy pożyczki na podstawie art. 82 k.c. Ich ochronę w sposób pełniejszy i definitywny zapewnia jednak ustalenie, że pozwany nie ma żadnego roszczenia z tytułu umowy pożyczki w stosunku do spadkobierców. Sam fakt ustalenia nieważności umowy pożyczki nie zapewni w sposób pełny ochrony powódkom oraz nie usunie stanu niepewności, pomimo możliwego stwierdzenia nieważności umowy, gdy w tak określonej sytuacji

doszłoby do przekazania zmarłemu pieniędzy. Nadal bowiem istniałby obowiązek zwrotu pieniędzy, tylko oparty na innej podstawie prawnej. Co więcej podjęcie ochrony praw w obu postępowaniach sprowadza się do wystąpienia z powództwem w oparciu o identyczną podstawę prawną tj. art. 189 k.p.c., co wskazywałoby na nierozwiązywalną sprzeczność przy przyjęciu, iż powództwo o ustalenie jest niedopuszczalne, gdyż koniecznym jest w takiej sytuacji wystąpienie z innym powództwem o ustalenie.

Pozwany w odpowiedzi na pozew (k.27-29) wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódek kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w podwójnej taryfowej wysokości.

Podniósł, że powództwo jest niezasadne bo zawarł z A. M. ważną umowę pożyczki. Kwota 120.000 zł została wydana A. M. (3) oraz nie została zwrócona. Z tych względów pozwanemu przysługuje wierzytelność o zwrot kwoty pożyczki wobec spadkobierców zmarłego A. M. (3). Pozwany podał, że umowa pożyczki została zawarta w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, z których jeden zatrzymał pozwany, a drugi zabrał A. M. (3). Egzemplarz umowy pożyczki posiadanej przez pozwanego został złożony do akt postępowania o stwierdzenie nabycia spadku do sygn. akt I Ns (...), pozwany złożył też kolorową kopię tego egzemplarza. Podpisy na umowie pożyczki należą do A. M. (3), co potwierdziła opinia biegłego w zakresie badań kryminalistycznych dokumentów sporządzona w sprawie do sygn. akt I Ns (...). Umowa pożyczki została opodatkowana podatkiem od czynności cywilnoprawnych zapłaconym w dniu 14.02.2011r. w Urzędzie Skarbowym w G. przez A. M. (3). Pozwany za pomówienie uznał twierdzenia, że wykorzystał stan świadomości A. M. (3), niepozwalający mu na świadome i swobodne podejmowanie decyzji i wyrażenie woli, celem uzyskania podpisów, czy to pod gotowym tekstem pożyczki, czy też podpisów blankietowych oraz, że jego zamiarem nie było wykonanie umowy i wydanie przedmiotu pożyczki. Odnosząc się do kwestii pokwitowania wydania A. M. (3) kwoty pożyczki w wysokości 120.000 zł pozwany podkreślił, że stosowny zapis został zawarty w treści umowy. A. M. (3) podpisując umowę pożyczki pokwitował jednocześnie odbiór kwoty pożyczki od pozwanego. W umowie pożyczki zawarty jest zwrot, że wypłata pożyczki następuje, a nie że nastąpi. Ponadto pozwany zgromadził środki pieniężne na udzielenie spornej pożyczki. Od swojej matki otrzymał w dniu 31.01.2011r. darowiznę kwoty 85.000 zł, które to środki pochodziły m.in. ze sprzedaży posiadanych przez nią dolarów amerykańskich. Pozwany dysponował też własnymi środkami w kwocie 35.000, z czego kwotę 34.500 zł wybrał z własnego rachunku bankowego. Pozwany odnosząc się do stanu zdrowia A. M. (3) wskazał, że o ile nadużywał on alkoholu oraz cierpiał na zaburzenia urojeniowe, to w codziennym funkcjonowaniu był osobą działającą z rozeznanieniem oraz świadomością podejmowanych czynności, co potwierdza przedłożona opinia sądowo-psychiatryczna z dnia 16.02.2011r. Co do nadużywania alkoholu przez zmarłego, to z pisma MOPS z dnia 24.11.2010r. wynika, że „obecnie zachowuje abstynencję”. Pozwany przyznał, że był zainteresowany zakupem działek budowlanych należących m.in. do A. M. (3), to wymagało jednak uregulowania spraw spadkowych. Z tych względów udzielił A. M. (3) spornej pożyczki, która miała zostać przeznaczona na uregulowanie spraw spadkowych, leczenie A. M. (3), remont pomieszczeń mieszkalnych, a także mogła być zaliczona na poczet ceny sprzedaży działek budowlanych należących m.in. do A. M. (3).

W piśmie z dnia 21.06.2017 (k.51-53) powódki zaznaczyły, że zastanawia fakt posiadania przez pozwanego kopii egzemplarza umowy, który powinien posiadać A. M.. Dziwi też fakt, dlaczego to pozwany dysponował pokwitowaniem opłaty podatku od czynności cywilnoprawnych skoro dokonał jej zmarły. Wątpliwe jest także, że zmarły jako osoba uzależniona od alkoholu w pierwszej kolejności przejmował się uiszczeniem podatku od pożyczki. Powódki cały czas podważały stan świadomości zmarłego w jakim złożył podpis pod sporną umowę. Powódki wskazały, że w toku postępowania przygotowawczego pozwany podawał, że z racji zawodu miał środki by wypłacić zmarłemu w gotówce kwotę pożyczki, natomiast już w odpowiedzi na pozew podał, że część posiadał z darowizny od matki, a to świadczy o konfabulacjach pozwanego. Powódki zakwestionowały dowody zakupu waluty oraz to, że pozwany z oszczędności życia matki udzielił pożyczki osobie uzależnionej od alkoholu i chorej psychicznie.

Postanowieniem z dnia 21.10.2019 roku (k.404) zawiadomiono o toczącym się postępowaniu: S. M., G. M., T. M. (syna W. i E.), A. M. (1), T. M. (syna A. i W.), P. M., A. M. (2), E. P., J. S., D. B. celem umożliwienia im przystąpienia do sprawy w ciągu dwóch tygodni.

S. M., G. M., T. M. (syn W. i E.), A. M. (1), T. M. (syn A. i W.), P. M., A. M. (2), E. P., J. S. przystąpili do sprawy w charakterze powodów, popierając powództwo i zgłoszone przez powódki A. B. zd. M. i A. P. (1) tezy i zarzuty (k. 431, 434, 437, 440, 443-445, 453, 465)

Dla nieznanego z miejsca pobytu D. B. wyznaczono kuratora, który również poparł pozew i zgłoszone w nim tezy i zarzuty, wnosząc o zasądzenie nieopłaconych przez strony kosztów pełnienia funkcji kuratora w taryfowej wysokości (k.538-539).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

A. M. (3) przez wiele lat mieszkał w domu rodzinnym w G. przy ul. (...). Miał kilku braci m.in. A. M. (6). Dom rodzinny stanowił własność rodziców A. M. (3), po śmierci których nie zostało przeprowadzone postępowanie spadkowe. Przeprowadzeniem tego postępowania nigdy nie był zainteresowany A. M. (3). Postępowanie w sprawie uwłaszczenia z inicjatywy A. M. (6) toczyło się w Sądzie Rejonowym w (...). Toczyło się też postępowanie o zasiedzenie z inicjatywy M. M. (2) do sygn. I Ns (...). Wraz z A. M. (3) dom rodzinny zamieszkiwała m.in. M. M. (2) żona A. M. (6) wraz z dziećmi tj A. P. (1), jej mężem G. P. i A. M. (4).

Do 2009 roku A. M. (3) mieszkał ze swoim bratem A. M. (1). Obaj nadużywali alkoholu. Byli znani wśród lokalnej społeczności i rozpoznawani jako nałogowi alkoholicy, często żebrzący o drobne na alkohol, nie dbający o higienę i wygląd. Obaj utrzymywali się tylko z renty A. M. (1), lecz większość środków przeznaczali na alkohol. A. M. (3) od lat 90-tych nie pracował na stałe, nie miał stałego źródła utrzymania, pracował tylko dorywczo. W domu rodzinnym urządził z bratem melinę, w której odbywały się libacje alkoholowe. W 2009 roku A. M. (1) zmarł. A. M. (3) nie miał się zatem z czego utrzymać. Udostępnił zajmowane z bratem A. pomieszczenia mieszkalne bratanicy A. P. (1). Sam zajął pokój z kuchnią z osobnym wejściem. To A. P. (1) w 2009 roku przeprowadziła i sfinansowała remont zajmowanych przez niego pomieszczeń, które były zrujnowane. Doprowadziła do nich co, wymieniono okno. Był tam dostęp do ciepłej wody i umywalka. A. P. (1) pokrywała też w pełni koszty utrzymania całego domu w tym części zajmowanej przez A. M. (3). Okresowo pomagała też A. M. (3), pożyczając mu drobne kwoty, nie wyższe niż 50 zł jednorazowo, a M. M. (2) czasami go dożywiała, dając obiady. Pomagała mu prać jego rzeczy.

W 2009 roku A. M. (3) zainteresowała się opieką społeczną z uwagi na brak środków utrzymania, warunki w jakich żył i pogarszający się stan jego zdrowia. W lipcu 2009 roku u A. M. (3) zdiagnozowano: alkoholizm przewlekły, polineuropatię poalkoholową, rozpoczynającą się marskość wątroby, wyniszczenie, odwodnienie, kamicyę pęcherza żółciowego. W 2010 roku podczas listopadowej hospitalizacji zdiagnozowano u niego: przewlekły alkoholizm, encefalopatię i polineuropatię alkoholową, toksyczne alkoholowe uszkodzenie wątroby, stan po urazie głowy, wyniszczenie, kamicyę pęcherzyka żółciowego. W latach 2010-2011 A. M. (3) trafiał do szpitala z urazami głowy. W styczniu 2011 roku trafił do szpitala, gdzie rozpoznano u niego zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane użyciem alkoholu. W dniu 15.02.2011 roku pogotowie zabrało A. M. do szpitala, gdyż siedział na poboczu ulicy, był pod wpływem alkoholu, miał ranę głowy.

Ponadto A. M. (3) niedowidział. Wszystkie dokumenty czytała mu M. M. (2). Orzeczeniem (...) ds. Orzekania o Niepełnosprawności w G. z dnia 16.09.2009 roku A. M. (3) zaliczono do grona osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności z uwagi na choroby neurologiczne i upośledzenie narządu ruchu. Orzeczeniem (...) ds. Orzekania o Niepełnosprawności w J. z dnia 26.11.2012 roku A. M. (3) zaliczono do grona osób o znacznym stopniu niepełnosprawności z uwagi na choroby psychiczne i neurologiczne, ze wskazaniem do korzystania z systemu wsparcia środowiskowego, koniecznej długotrwałej opieki w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji.

Ponadto A. M. (3) często bywał w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w G. domagając się udzielenia mu przede wszystkim wsparcia finansowego i pomocy w załatwieniu spraw urzędowych. W 2009 roku z uwagi na brak dochodów i środków do życia przyznano mu zasiłek stały i obiady.

(dowód: dokumentacja leczenia A. M. k. 116, zeznania świadka B. J. k. 83 00:25:04, zeznania świadka A. P. (2) k. 83-84 00:49:10, zeznania świadka G. P. k. 84 01:03:32, zeznania świadka M. M. (2) k. 84-85 01:25:44, zeznania świadka T. M. k. 85 01:47:48, zeznania świadka E. M. k. 85-86 02:05:27, zeznania świadka T. A. k. 86 02:31:31, zeznania świadka J. S. k. 348-349, zeznania świadka E. P. k. 350, zeznania świadka A. M. (2) k. 351, zeznania świadka P. M. k. 377, zeznania powódki A. B. zd M. k. 169-170 00:11:00, zeznania powódki A. P. (1) k. 170-171 00:40:28, karta wypisowa k. 17-18, w aktach I Pr DS. (...). (...): protokół przesłuchania A. P. (1) k. 13-14, protokół przesłuchania A. M. (4) k. 217-218, protokół przesłuchania M. M. (2) k. 222-223, protokół przesłuchania B. J. k. 225-226, protokół przesłuchania T. A. k. 228-229, protokół przesłuchania G. P. k. 234-235, protokół przesłuchania E. M. k. 237-238, protokół przesłuchania T. M. k. 241-242, protokół przesłuchania A. M. (2) k. 250, protokół przesłuchania E. P. k. 252, protokół przesłuchania J. S. k. 254, protokół przesłuchania A. M. (1) k. 257, protokół przesłuchania P. M. k. 259)

Na przełomie 2010/2011 roku pogłębiło się uzależnienie od alkoholu A. M. (3) i pogorszeniu uległ jego stan psychiczny. MOPS wnioskiem z dnia 1.12.2010 roku zawniósł do sądu opiekuńczego w G. o umieszczenie A. M. (3) w DPS dla osób przewlekle chorych psychicznie bez jego zgody. Wniosek poparto wieloletnią obserwacją A. M. (3) i sygnałami płynącymi z lokalnego środowiska. Podkreślano, że A. M. (3) nadużywa alkoholu w wyniku czego doszło do trwałego uszkodzenia OUN- zespołu Korsakowa. Ponadto wymagał on całodobowej opieki i pielęgnacji. Wskazywano też na to, że A. M. nie pamięta niektórych sytuacji, w szczególności tych dotyczących codziennych wizyt w MOPS. Wykazywał się też niepokojącymi agresywnymi zachowaniami połączonymi z zaburzeniami ruchowymi prowadzącymi do samookaleczeń (celowo upadał, uderzał głową o ścianę). Mówił o sytuacjach, które nie miały miejsca, często w wypowiedziach wracał do przeszłości, miał problemy z przemieszczaniem się i to stanowiło zagrożenie dla jego zdrowia i życia szczególnie w okresie zimowym. Będąc trzeźwy zachowywał się jak osoba w stanie po spożyciu alkoholu. Obserwowano stan jego otępienia. A. M. (3) nie współpracował i nie podejmował leczenia.

W dniu 16.02.2011 roku lekarz psychiatra A. M. (7) wydała opinię psychiatryczną, stwierdzając, że A. M. (3) jest chory psychicznie i niezdolny do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, wymagał stałej opieki. Nie wymagał leczenia, lecz brak opieki zagrażał bezpośrednio jego życiu. Wymagał umieszczenia w DPS dla osób przewlekle chorych psychicznie bez jego zgody. A. M. (3) podawał biegłej m.in., że ma swędzącą wysypkę na całym ciele, która powstała w wyniku trucia go gazem propan butan, podawanym przez szpary w podłodze, dlatego zakleił taśmą szpary i wietrzył – także zimą pokój (cały czas miał otwarte okno). Ponadto stosował metodę na uniknięcie zatrucia przez picie alkoholu. W domu A. M. panował chłód, bałagan i brud, a on sam nie dbał o higienę. A. M. był zorientowany co do miejsca, czasu i własnej sytuacji. Na pytania odpowiadał logicznie i obszernie. Nachodził sąsiadów w nocy, był pobudzony i nieodpowiedzialny.

Postanowieniem z dnia 22.02.2011 roku Sąd Rejonowy w Gorlicach umieścił A. M. (3) w DPS dla osób przewlekle chorych psychicznie bez jego zgody.

A. M. (3) nie zgadzał się na umieszczenie go w DPS, składał odwołania. Decyzją starosty (...) z uwagi na pogarszający stan zdrowia umieszczono go jesienią 2011 roku w DSP w F..

(dowód: zeznania świadka E. M. k. 85-86 02:05:27, pismo MOPS z dnia 24.11.2010 roku k. 14-15, pismo MOPS z dnia 29.11.2010 roku k. 16, zaświadczenie lekarza psychiatry k. 19-20, opinia psychiatryczna z dnia 16.02.2011 r k. 21-22, dokumentacja z DPS w F. k. 127, w aktach III RNs (...): wniosek k.1, pismo MOPS z dnia 24.11.2010 roku k. 2-3, pismo MOPS z dnia 29.11.2010 roku k. 5, opinia psychiatryczna k. 16-17, ustna opinia uzupełniająca k. 20, postanowienie z dnia 22.02.2011 roku k.22)

Pozwany S. S. jest złotnikiem. Prowadził swoją pracownię złotniczą przy ul. (...) w G. do 2013 roku w budynku przylegającym do pomieszczeń Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w G., w którym częstym bywałcem był A. M. (3).

(okoliczność niesporna)

Pozwany od wielu lat był zainteresowany kupnem nieruchomości - działki budowlanej przy ul. (...) - od rodziny M., w celach inwestycyjnych. Wielokrotnie kontaktował się m.in. z A. M. (6) przed 2011 roku w sprawie kupna nieruchomości. Na ten temat kilkakrotnie rozmawiał też z A. M. (3). Jednak oni konsekwentnie odmawiali sprzedaży.

(dowód: zeznania świadka B. J. k. 83 00:25:04, zeznania świadka A. P. (2) k. 83-84 00:49:10, zeznania świadka G. P. k. 84 01:03:32, zeznania świadka M. M. (2) k. 84-85 01:25:44, zeznania świadka T. M. k. 85 01:47:48, zeznania świadka E. M. k. 85-86 02:05:27, zeznania świadka T. A. k. 86 02:31:31, zeznania świadka J. S. k. 348-349, zeznania świadka E. P. k. 350, zeznania świadka A. M. (2) k. 351, zeznania świadka P. M. k. 377, zeznania powódki A. B. zd M. k. 169-170 00:11:00, zeznania powódki A. P. (1) k. 170-171 00:40:28, w aktach I Pr DS. (...). (...): protokół przesłuchania A. P. (1) k. 13-14, protokół przesłuchania A. M. (4) k. 217-218, protokół przesłuchania M. M. (2) k. 222-223, protokół przesłuchania B. J. k. 225-226, protokół przesłuchania T. A. k. 228-229, protokół przesłuchania G. P. k. 234-235, protokół przesłuchania E. M. k. 237-238, protokół przesłuchania T. M. k. 241-242, protokół przesłuchania A. M. (2) k. 250, protokół przesłuchania E. P. k. 252, protokół przesłuchania J. S. k. 254, protokół przesłuchania A. M. (1) k. 257, protokół przesłuchania P. M. k. 259)

A. M. (3) złożył podpis pod umową pożyczki z dnia 11.02.2011 roku sporządzoną w formie wydruku komputerowego. W świetle postanowień tej umowy S. S. pożyczył A. M. (3) kwotę 120.000 zł z oprocentowaniem wynoszącym 20% w skali roku. W razie zmiany maksymalnej stopy oprocentowania, pożyczka miała być oprocentowana maksymalną stopą procentową. Pożyczka miała zostać spłacona wraz z odsetkami po uregulowaniu spraw spadkowych A. M., jednak nie później niż po 18 miesiącach od daty pożyczki. Należna kwota mogła być zaliczona przy kontrakcie kupna-sprzedaży działek budowlanych będących własnością A. M.. A. M. oświadczył, że pożycza pieniądze na uregulowanie swoich spraw spadkowych, własne leczenie oraz remont pomieszczeń mieszkalnych. Podał, że nie jest dłużnikiem w zakresie zobowiązań prywatnych lub publicznych. Wszelkie koszty dotyczące pożyczki obciążały A. M.. W umowie zapisano, że: „wypłata pożyczki na ręce pożyczkobiorcy następuje z dniem podpisania umowy”. Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

(dowód: umowa pożyczki k. 12, w aktach sprawy I Ns 436/14: umowa pożyczki w kolorowej kopii k. 5, oryginał umowy pożyczki k.81, opinia grafologiczna W. M. (1) z dnia 23.05.2015 roku k. 105-114 i z dnia 20.07.2015 k. 154-162)

Po podpisaniu umowy pożyczki S. S. zabrał A. M. (3) do Urzędu Skarbowego, celem złożenia deklaracji i opłacenia podatku od czynności cywilnoprawnych. Pomógł mu wypełnić deklarację podatkową. Chciał mieć pewność, że A. M. dopełni obowiązku podatkowego. W dniu 14.02.2011 roku pokwitowano w US w G. wpłatę od A. M. w kwocie 2.400 zł podatku od czynności cywilnoprawnych.

(dowód: pokwitowanie wpłaty K103 k. 32, deklaracja PCC-3 k. 109-110)

Pozwany S. S. w dniu 31.01.2011 roku wybrał ze swojego konta bankowego w Banku Spółdzielczym w G. nr rach. (...) kwotę 34 500 zł.

Matka pozwanego Z. S. w dniu 28.01.2011 roku dokonała sprzedaży w kantorze w G. kwoty 15.000 USD, za 43.600 zł. Natomiast w dniu 29.01.2011 roku kwoty 10.000 USD za 28.750 zł. W dniu 31.01.2011 roku Z. S. darowała synowi S. S. kwotę 85.000 zł, a pozwany pokwitował odbiór tej kwoty.

(dowód: dowody zakupu waluty k. 33-34 i k. 78-80, umowa darowizny k. 35, historia rachunku bankowego i czek k. 36-37)

A. M. (3) pozostawał w normalnych stosunkach z rodziną brata, z którą mieszkał po sąsiedzku. Nic im nie mówił na temat pożyczki, udzielonej mu rzekomo przez pozwanego, ani o tym, że ma dodatkowe pieniądze. Od wielu lat nie bywał w G., dokąd wyprowadził się m.in. brat E.. Nie miał też żadnego kontaktu z rodziną E. i A. zamieszkałych na terenie G.. A. M. (3) w lutym 2011 roku nie urządzał większych libacji alkoholowych, które mogłyby świadczyć o tym, że posiada jakieś dodatkowe pieniądze. W tym czasie 2011 roku A. M. (3) nie podejmował leczenia specjalistycznego w tym prywatnego. Nie przeprowadzał żadnych remontów, nie był uczestnikiem żadnych spraw spadkowych. W 2011

roku jak wcześniej prowadził żebraczy tryb życia. Wyjeżdżał z domu rano na wózku inwalidzkim. W nocy pod wpływem alkoholu nachodził sąsiadów, którym przedstawiał swoje urojenia prześladowcze. Prosił ich też wielokrotnie o drobne na jedzenie lub o samą żywność. Nigdy nie zakupywał dóbr materialnych, zainteresowany był tylko zdobyciem pieniędzy na alkohol.

(dowód: zeznania świadka B. J. k. 83 00:25:04, zeznania świadka A. P. (2) k. 83-84 00:49:10, zeznania świadka G. P. k. 84 01:03:32, zeznania świadka M. M. (2) k. 84-85 01:25:44, zeznania świadka T. M. k. 85 01:47:48, zeznania świadka E. M. k. 85-86 02:05:27, zeznania świadka T. A. k. 86 02:31:31, zeznania świadka J. S. k. 348-349, zeznania świadka E. P. k. 350, zeznania świadka A. M. (2) k. 351, zeznania świadka P. M. k. 377, zeznania powódki A. B. zd M. k. 169-170 00:11:00, zeznania powódki A. P. (1) k. 170-171 00:40:28, w aktach I Pr DS. (...). (...): protokół przesłuchania A. P. (1) k. 13-14, protokół przesłuchania A. M. (4) k. 217-218, protokół przesłuchania M. M. (2) k. 222-223, protokół przesłuchania B. J. k. 225-226, protokół przesłuchania T. A. k. 228-229, protokół przesłuchania G. P. k. 234-235, protokół przesłuchania E. M. k. 237-238, protokół przesłuchania T. M. k. 241-242, protokół przesłuchania A. M. (2) k. 250, protokół przesłuchania E. P. k. 252, protokół przesłuchania J. S. k. 254, protokół przesłuchania A. M. (1) k. 257, protokół przesłuchania P. M. k. 259)

A. M. (3) zmarł w dniu 12.02.2013 roku w DPS w F.. W dniu 9.06.2014 roku pozwany S. S. złożył w Sądzie Rejonowym wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po A. M. (3), wskazując na swój interes prawny wynikający z wiarytelności jaką posiadał wobec A. M. (3) z umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 roku.

W sprawie tej opinię grafologiczną w dniu 23.05.2015 roku wydał W. W. (1), który stwierdził, że podpis (...) występujący w umowie pożyczki z dnia 11.02.2011 roku został nakreślony przez A. M. (3) i jest podpisem oryginalnym. Biegły nie potrafił odpowiedzieć na pytanie czy treść umowy istniała w momencie składania podpisu przez A. M., bo nie ma takiej skutecznej i wiarygodnej metody, ani techniki badawczej, która pozwoliłaby na rozstrzygnięcie problemu kolejności oraz czasu powstania tekstu i podpisu. Opinię tą uzupełniono dnia 20.07.2015. W uzupełnieniu biegły W. stwierdził, że najprawdopodobniej w chwili sporządzania podpisu A. M. (3) nie był pod wpływem alkoholu, gdyż musiałyby wystąpić dodatkowe deformacje obrazu podpisu.

Postanowieniem z dnia 21.06.2016 ds. I Ns (...) Sąd Rejonowy w J. (...) stwierdził, że spadek po A. M. (3) nabyli na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza:

- brat S. M. syn S. i S. w 14/56 części,
- bratanek G. M. syn E. i W. w 7/56 części,
- bratanek T. M. syn E. i W. w 7/56 części,
- bratanica A. P. (1) córka A. i M. w 7/56 części
- bratanica A. M. (4) córka A. i M. w 7/56 części,
- bratanek A. M. (1) syn A. i W. w 2/56 części,
- bratanek T. M. syn A. i W. w 2/ 56 części
- bratanek P. M. syn A. i W. w 2/56 części,
- bratanica A. M. (2) córka A. i W. w 2/56 części,
- bratanica E. P. córka A. i W. w 2/56 części,
- bratanica J. S. córka A. i W. w 2/56 części,
- syn bratanka D. B. syn D. i E. w 2/56 części.

(dowód: wniosek o stwierdzenie nabycia spadku k. 13, postanowienie z dnia 21.06.2016 roku ds. I Ns 436/14 k. 11, w aktach sprawy I Ns 436/14: wniosek k. 2, opinia grafologiczna W. M. (1) z dnia 23.05.2015 roku k. 105-114 i z dnia 20.07.2015 k. 154-162, postanowienie z dnia 21.06.2016 roku k.266)

A. M. (3) nie posiadał żadnych długów. Pozwany nie wystąpił przeciwko spadkobiercom A. M. (3) o zapłatę z tytułu umowy pożyczki. Po śmierci A. M. (3), M. M. (2) sprzątająca zajmowane przez niego pomieszczenia mieszkalne, nie znalazła żadnych dokumentów dotyczących umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 roku, w tym dokumentu samej umowy.

(dowód: zeznania świadka B. J. k. 83 00:25:04, zeznania świadka A. P. (2) k. 83-84 00:49:10, zeznania świadka G. P. k. 84 01:03:32, zeznania świadka M. M. (2) k. 84-85 01:25:44, zeznania świadka T. M. k. 85 01:47:48, zeznania świadka E. M. k. 85-86 02:05:27, zeznania świadka T. A. k. 86 02:31:31, zeznania świadka J. S. k. 348-349, zeznania świadka E. P. k. 350, zeznania świadka A. M. (2) k. 351, zeznania świadka P. M. k. 377, zeznania powódki A. B. zd M. k. 169-170 00:11:00, zeznania powódki A. P. (1) k. 170-171 00:40:28, w aktach I Pr DS. (...). (...): protokół przesłuchania A. P. (1) k. 13-14, protokół przesłuchania A. M. (4) k. 217-218, protokół przesłuchania M. M. (2) k. 222-223, protokół przesłuchania B. J. k. 225-226, protokół przesłuchania T. A. k. 228-229, protokół przesłuchania G. P. k. 234-235, protokół przesłuchania E. M. k. 237-238, protokół przesłuchania T. M. k. 241-242, protokół przesłuchania A. M. (2) k. 250, protokół przesłuchania E. P. k. 252, protokół przesłuchania J. S. k. 254, protokół przesłuchania A. M. (1) k. 257, protokół przesłuchania P. M. k. 259)

Pismem z dnia 21.07.2016 roku powódki A. M. (4) i A. P. (1) zgłosiły w Prokuraturze Rejonowej w Gorlicach zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa przez S. S. w dniu 11.02.2011 roku dotyczącego sfalszowania dokumentu pożyczki i możliwości popełnienia przestępstwa oszustwa. Według powódek dokument pożyczki sfalszowano, bo na dwóch przedłożonych przez pozwanego do sprawy I Ns (...) egzemplarzach umowy widniały różne podpisy. Ponadto oboma egzemplarzami dysponował pozwany i zarejestrował sprawę w urzędzie skarbowym. Powódki dodały, że istniały wątpliwości co do tego, że A. M. (3) złożył podpisy pod umową pożyczki świadomie, zważywszy na jego chorobę alkoholową i problemy psychiczne. Według powódek A. M. (3) nie dysponował kwotą 120.000 zł, nie toczyły się żadne sprawy spadkowe. Nie potrzebował on też pieniędzy na leczenie czy remont mieszkania.

Postanowieniem z dnia 30.12.2016 roku postępowanie w tej sprawie umorzono, wobec stwierdzenia, że czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego. Postanowieniem SR w G. z dnia 25.10.2017 ds. II Kp (...) w/w postanowienie utrzymano w mocy. Sąd Rejonowy uznał, że przeprowadzone w sprawie czynności nie dały podstaw do przyjęcia, że w dniu 11.02.2011 roku doprowadzono A. M. (3) do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, a zatem by działało na szkodę jego spadkobierców. Nie stwierdzono by S. S. celowo wprowadził A. M. (3) w błąd w związku z zawarciem umowy pożyczki, bo kluczowe dla przyjęcia odpowiedzialności karnej byłoby przesłuchanie A. M. (3), który zmarł. Sąd wskazał na podnoszone w sprawie kwestie ważności samej umowy pożyczki, co miało znacznie tylko na gruncie prawa cywilnego.

(dowód: w aktach I Pr DS. (...). (...): zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa k. 1-3, postanowienie z dnia 30.12.2016 roku k. 263, postanowienie SR w G. z dnia 25.10.2017 k. 318-320)

A. M. (3) od wielu lat nadużywał alkoholu, nie był leczony odwykowo, ani psychiatrycznie. A. M. (3) w czasie podpisywania umowy pożyczki nie posiadał zdolności rozeznania tego co jest prawdą a co fikcją z powodu zaburzeń psychotycznych. Był podatny na sugestie i łatwy do zmanipulowania. W chwili składania podpisu pod umową był w stanie wyłączającym świadome i dobrowolne podjęcie decyzji, co dokumentuje opinia psychiatryczna sporządzona 5 dni od daty umowy pożyczki. Zburzenia urojeniowe powodują, że osoba nimi dotknięta przeżywa i odczuwa rzeczywistość w sposób zmieniony, nierealny, zniekształcony. Osoba taka ma wyłączoną zdolność logicznego myślenia. Osoba z urojzeniami może być dobrze zorientowana co do miejsca, czasu i swojej osoby, może nawiązywać też kontakt. Jej myślnie nie jest jednak logiczne, dotyczy błędnych założeń. Z opinii A. M. nie wynika, aby A. M. (3) nie miał zniesionej poczytalności, lecz nie było to przedmiotem tamtej opinii.

(dowód: opinia sądowo-psychiatryczna H. B. (1) k. 250-256 i opinia uzupełniająca k. 273-275)

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie niekwestionowanych dokumentów przedłożonych do akt sprawy jak też zalegających w aktach związkowych.

Zeznania powódek A. P. (1) i A. B. zd M. oraz zeznania przesłuchanych w charakterze świadków: B. J., A. P. (2), G. P., M. M. (2), T. M., E. M., T. A., J. S., E. P., A. M. (2), P. M. najbliższych zmarłego A. M. (3), jego sąsiadów i pracowników opieki społecznej złożonych do niniejszej sprawy i w postępowaniu przygotowawczym o sygn. I Pr DS. (...) Sąd uznał za wiarygodne, logiczne i szczerze. Zeznania powódek i w/w świadków były spójne i wzajemnie się uzupełniały. W/w osoby dokładnie przedstawiły sposób życia i stan zdrowia A. M. (3) w 2011 roku w okresie podpisania kwestionowanej umowy pożyczki.

Zeznania świadka A. M. (8) nie wniosły do sprawy nic istotnego, bo nie pamiętała osoby A. M. (3), a odwoływała się jedynie do wydanych w innych sprawach opinii.

Zeznania świadka W. M. (2) Sąd uznał za niewiarygodne. W/w świadek był tylko przygodnym znajomym zmarłego, znał jednak szczegóły umowy pożyczki i tego co działo się po jej zawarciu w US, a takich szczegółów nie przedstawia się osobom postronnym. Dlatego w ocenie Sądu świadek pozostawał pod silnym wpływem pozwanego. Świadczy o tym sposób składania przez niego zeznań, powtarzania pewnych tez zgodnie z tezami pozwanego wyartykułowanymi w odpowiedzi na pozew. Świadek umniejszał też przede wszystkim alkoholizm pozwanego i podkreślał jego zdolność rozeznania w świecie podczas, gdy nawet sąsiedzi zmarłego wskazywali na jego wręcz żebraczy tryb życia. Tak diametralnie odbiegające przedstawianie trybu życia zmarłego świadczy niezbicie o wpływie pozwanego na treść zeznań świadka.

Zeznania pozwanego Sąd uznał za niewiarygodne. Przede wszystkim jego zeznania częściowo odbiegają od tych złożonych podczas postępowania przygotowawczego w sprawie I PR DS.(...). Pozwany podkreślał, że znał A. M. (3) bardzo długo nie zauważył natomiast, żeby nałogowo spożywał alkohol i prowadził tryb życia kłozarda, co jest wysoce wątpliwe, gdyż według zeznań powódek i świadków, którym Sąd dał pełną wiarę A. M. (3) od wielu lat był widywany w miejscach publicznych pijany, brudny, żebrzący o pieniądze na alkohol, a G. na terenie których mieszkał nie były miastem dużym. Ponadto jak zeznał pozwany, A. M. (3) przechodził codziennie koło jego domu na obiady. Całkowicie niewiarygodnie pozwany zeznawał, iż A. M. (3) interesował się sprawą spadkową po zmarłych rodzicach, bo takowa nie była prowadzona. Prowadzono jedynie postępowanie o zasiedzenie i uwłaszczenie, trudno zatem za zgodne z prawdą przyjąć, że A. M. (3) chciał spłacić brata z G., tym bardziej, że z zeznań przesłuchanych w sprawie wiarygodnych świadków wynika, że z rodziną z G. od wielu lat nie utrzymywał żadnego kontaktu. Sąd nie podzielił również zeznań pozwanego, iż wydał A. M. (3) kwotę pożyczki 120.000 zł w swoim domu. Przede wszystkim była to fizycznie duża ilość banknotów, której nikt z rodziny zmarłego nie widział. Ponadto wątpliwości wzbudza przekazanie tak dużej kwoty osobie o kontrowersyjnej reputacji, alkoholikowi bez obecności jakiegokolwiek świadka. Sąd nie podzielił też zeznań pozwanego, iż środki na pożyczkę posiadał z darowizny od matki, ponieważ okoliczność tą podniósł dopiero na gruncie tej sprawy, całkowicie zatajając ją podczas postępowania przygotowawczego w sprawie I Pr Ds. (...) Całkowicie sprzeczne z pozostałym materiałem dowodowym były też zeznania pozwanego, iż przed umową pożyczki nie interesował się działkami, których spadkobiercą był A. M. (3). Pozwany nie potrafił logicznie wyjaśnić dlaczego A. M. (3), mając pełne rozeznanie w rzeczywistości skoro zależało mu na spadkobranii po rodzicach nie wystąpił do sądu, nie uzyskał zwolnienia od kosztów sądowych i nie uzyskał pomocy pełn. z urzędu. Pozwany w nieudolny sposób próbował też tłumaczyć chorobą Parkinsona to, że A. M. (3) w US trzęsły się ręce, podczas gdy był on skrajnie wyniszczony chorobą alkoholową. Sąd nie dał też wiary pozwanemu, iż nie znalazł sytuacji majątkowej A. M. (3), ponieważ interesował się tym na dużo wcześniej przed podpisaniem umowy pożyczki.

Pominięto dowód z opinii biegłego grafologa i zeznań świadka A. M. (1), ponieważ powódki go cofnęły (k.403)

Sąd oddalił wniosek dowodowy pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii innego biegłego psychiatry z k. 403/2 jako zbędny dla rozstrzygnięcia sprawy, której przedmiotem nie było ustalenie czy A. M. (3) w momencie

podpisywania umowy pożyczki działał świadomie i z rozeznanem - powódki dochodziły ustalenia nieistnienia stosunku zobowiązaniowego, a nie stwierdzenia nieważności umowy pożyczki z uwagi na wady oświadczenia woli. Powyższa kwestia miała jedynie poboczne znaczenie. Ponadto opinia biegłego psychiatry H. B. była dla Sądu przekonywująca, jasna i klarowna. Do zarzutów pozwanego biegły odniósł się w opinii uzupełniającej w sposób wyczerpujący.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należało podkreślić, że z uwagi na żądanie pozwu: ustalenia, że pozwany nie ma żadnego roszczenia z tytułu umowy pożyczki w stosunku do spadkobierców A. M. (3) w przedmiotowej sprawie po stronie powodów występowało współuczestnictwo materialne o jednolitym charakterze, ponieważ rozstrzygnięcie dotyczyło niepodzielnie ich wszystkich. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r. (III CSK 114/05, nie publ.), dopuszczono samodzielną legitymację czynną do wystąpienia z powództwem opartym na art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, przez każdego ze współwłaścicieli i wykluczono w tym wypadku współuczestnictwo konieczne między współwłaścicielami. Koncepcja Sądu była oparta na konstrukcji z art. 209 k.c., wprost przyznającej samodzielną legitymację współwłaścicielowi wykonującemu czynności i dochodzącemu roszczeń zmierzających do zachowania wspólnego prawa, stanowiącym ustawowy wyjątek, przełamujący przewidzianą w art. 73 § 2 k.p.c. zasadę, że w wypadku, kiedy wynik postępowania dotyczy niepodzielnie kilku podmiotów, a więc jest dla nich jednolity, i nie zachodzi wypadek ustawowego upoważnienia każdego z zainteresowanych do samodzielnego wytoczenia powództwa mającego skutki prawomocności rozszerzonej na pozostałych, regułą jest konieczność występowania w sprawie wszystkich podmiotów, których dotyczyć będzie rozstrzygnięcie. W niniejszej sprawie z uwagi na żądanie pozwu znajdzie zastosowania art. 209 k.c. Podobny pogląd, który tutaj Sąd podziela wyraził SN w uzasadnieniu do wyroku z dnia 3.02.2017 roku II CSK 152/16. SN stwierdził, że składnik majątku spadkowego, nawet jeśli jest nim wierzytelność, stanowi wspólne prawo w rozumieniu art. 1035 k.c. i ma do niego odpowiednie zastosowanie art. 209 k.c.

Przechodząc do meritum zgodnie z art.189 k.p.c. strona może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.

Postępowanie cywilne oparte jest na założeniu, że realizacja praw na drodze sądowej powinna być celowa i możliwie prosta, jak również udzielana bez mnożenia postępowań. Założenie to realizuje wymaganie wykazania interesu prawnego w wypadku żądania ustalenia istnienia (nieistnienia) stosunku prawnego lub prawa i przyjęcie jako zasady, że możliwość uzyskania skuteczniejszej ochrony w drodze innego powództwa podważa interes prawny w żądaniu ustalenia. Interes prawny definiowany jest jako obiektywnie występująca potrzeba ochrony sfery prawnej strony, której prawa zostały lub mogą zostać zagrożone, bądź też co do istnienia lub treści których występuje stan niepewności. Ocena interesu prawnego wymaga zindywidualizowanych, elastycznych kryteriów, uwzględniających celowościowe podstawy powództwa z art. 189 k.p.c. Jedną z przesłanek badanych przy rozważaniu celowości wykorzystania powództwa o ustalenie jest znaczenie, jakie wyrok ustalający wywarłby na sytuację prawną powoda w sprawie o ustalenie. O występowaniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia w tej drodze sporu, natomiast przeciwko jego istnieniu - możliwość uzyskania pełniejszej ochrony praw powoda w drodze innego powództwa (tak wyrok SN z 15 maja 2013 r. III CSK 254/12 LEX nr 1353202, wyrok SN z 2 lipca 2015 r. V CSK 640/14 LEX nr 1766003, wyrok SA w Białymstoku z 24 stycznia 2014 r. I ACa 682/13 LEX nr 1425376).

Powodowie wykazali istnienie po ich stronie interesu prawnego w ustaleniu nieistnienia umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 roku. Powołali się bowiem na to, że są spadkobiercami po zmarłym A. M. (3) i są odpowiedzialni za długi spadkowe, do których należy zaliczyć wierzytelność pozwanego z umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 roku. Pozwany do tej pory nie wystąpił jednak z powództwem o zapłatę z w/w umowy pożyczki, istnieje zatem cały czas niepewność co do istnienia w/w zobowiązania, które powodowie kwestionują. Ponadto pozwany jak wynika z dokumentów z akt sprawy spadkowej ds. I Ns 436/14, którą sam zainicjował powołuje się na istnienie wierzytelności z umowy pożyczki i podkreśla swe dążenia do zaspokojenia tego roszczenia od spadkobierców zmarłego. Istnieje

zatem konieczność sądowego jasnego ustalenia istnienia bądź nie powoływanego przez powodów zobowiązania. Ponadto powództwo o ustalenie prawa lub stosunku prawnego jest możliwe nie tylko wówczas gdy interes prawny wynika z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, ale także gdy zmierza do zapobieżenia temu zagrożeniu - por wyrok SN z dnia 18.06.2009 r. II CSK 33/09. Należy podkreślić, że w niniejszej sprawie wywiedzione powództwo jest jedynym sposobem dochodzenia i ochrony praw powodów, w sytuacji gdy pozwany nie wszczyna postępowania o zapłatę. Co więcej w judykaturze nie budzi wątpliwości, że powództwo o ustalenie ma szeroki zakres i może obejmować także ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego. Powodowie słusznie podnieśli również, że dalej idącym powództwem jest powództwo o ustalenie, że pozwany nie ma żadnego roszczenia z tytułu umowy wobec spadkobierców pożyczkodawcy, a zatem zapewni im pełniejszą ochronę, bowiem powództwo o ustalenie nieważności umowy z uwagi na wady oświadczenia woli występujące po stronie A. M. (3) jako pożyczkobiorcy, będącego alkoholikiem, podpisującego umowę w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli, wyartykułowane w art. 82 k.c., nie zakończyłyby sporu stron a jedynie stało się podstawą do rozliczenia z umowy pożyczki na innej normie prawnej.

Niezależnie od wykazania interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., w ocenie Sądu powodowie dowiedli, że wierzytelność pozwanego S. S. z umowy z dnia 11.02.2011 roku dotycząca zwrotu kwoty pożyczki tj. 120.000 zł nie istnieje, bowiem przedmiot pożyczki (mimo podpisania umowy pożyczki przez A. M. (3)) nie został nigdy wydany pożyczkobiorcy.

Sąd nie badał w pierwszej kolejności ważności zawarcia samej umowy pożyczki, ponieważ aby zbadać ważność złożenia oświadczeń woli przy zawarciu umowy, zobowiązanie umowne musiałoby najpierw istnieć. Powodowie powoływali się natomiast na nieistnienie zobowiązania umownego, co miało znacznie priorytetowe.

Na mocy art. 720 § 1 k.c. przez umowę pożyczki dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości. Umowa pożyczki, której wartość przenosi pięćset złotych, powinna być stwierdzona pismem (§ 2).

Pożyczka jest umową konsensualną i dwustronnie zobowiązującą. Zgodnie z tą umową dający pożyczkę (pożyczkodawca) zobowiązuje się przenieść na własność biorącego pożyczkę (pożyczkobiorcy) określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości. Samo wydanie przedmiotu pożyczki, jeżeli umowa nic innego nie stanowi, może nastąpić w dowolny sposób, pożyczkobiorca powinien jednak uzyskać możliwość swobodnego dysponowania przedmiotem pożyczki. Do przeniesienia własności pieniędzy i rzeczy stanowiących przedmiot pożyczki mają zastosowanie ogólne zasady przenoszenia własności, zwłaszcza reguła wyrażona w art. 155 § 2 k.c. (wyrok SN z 29.05.2015 r., V CSK 448/14, LEX nr 1793713).

Wierzytelność wskazywana przez powodów wynikała z tekstu umowy pożyczki z dnia 11.02.2011 roku. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 listopada 2011 r. wydanym w sprawie III CSK 38/11 (Lex nr 1129117) wskazał, że elementy essentialia negotii umowy pożyczki są określone w art. 720 § 1 k.c. Nie oznacza to, że w każdej umowie pożyczki niezbędne jest jednoznaczne i dokładne posłużenie się sformułowaniami, użytymi w tym przepisie. Możliwe jest bowiem ustalanie na podstawie art. 65 § 2 k.c. rzeczywistego znaczenia i woli stron takiej umowy. Już samo określenie umowy jako pożyczka albo stwierdzenie, że określone świadczenie jest przekazywane jako pożyczka może być wystarczające do wyrażenia po stronie pożyczkodawcy obowiązku zwrotu pożyczki. Mając na uwadze treść art. 65 § 1 i 2 kc, który stanowi, że oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje, a w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu.

Niniejsze postępowanie potwierdziło jedynie, że A. M. (3) złożył swój podpis pod tekstem umowy pożyczki datowanej na 11.02.2011 roku przygotowanej przez pozwanego. Nie potwierdziło jednak, że złożył oświadczenie woli dotyczące zaciągnięcia pożyczki u pozwanego. W przedmiotowej sprawie powódki poddawały w wątpliwość

celowość zaciągnięcia przez A. M. (3) umowy pożyczki, w szczególności tą wynikającą z samego tekstu umowy, w której pożyczkodawca oświadczał, że „pożycza pieniądze na uregulowanie swoich spraw spadkowych, własne leczenie i remont pomieszczeń mieszkalnych”. Powodowie udowodnili, za pomocą dowodów z zeznań zawnioskowanych świadków i dokumentów m.in. z MOPS oraz historii choroby A. M., że A. M. (3) nie była potrzebna kwota 120.000 zł, a zatem by miał zamiar pożyczyć od pozwanego taką sumę. Przede wszystkim z uwagi na chorobę alkoholową, zaburzenia psychotyczne A. M. (3) nie prowadził żadnych spraw spadkowych, nie był zainteresowany także kwestią spadkobrania po rodzicach, przez wiele lat był w tym aspekcie bierny. Wątpliwe jest, że pod koniec swojego życia (zmarł 2013 roku), gdy nasilił się jego nałóg alkoholowy i pogorszył stan zdrowia psychicznego, chciał uregulować tą kwestie. Nigdy nie wszczął żadnego postępowania spadkowego. A. M. (3) nie potrzebował też środków na remont zajmowanych pomieszczeń mieszkalnych, bo został on przeprowadzony w 2009 roku. Standard dokonanego wówczas wykończenia odpowiadał jego potrzebom i prowadzonemu włóczęgowskiemu trybowi życia. A. M. (9) nawet w 2009 roku nie zabiegał o remont zajmowanych pomieszczeń, uczyniła to na własny koszt A. P. (1). A. M. (3) nie podejmował też samodzielnie leczenia, w tym leczenia prywatnego. W 2011 roku okazjonalnie z powodu urazów głowy lub po spożyciu alkoholu trafiał do szpitala. Wszystko to świadczy o tym, że A. M. (3) nie miał potrzeby zaciągnięcia pożyczki i to jeszcze w tak wysokiej kwocie.

Znaczne wątpliwości wzbudza również sama motywacja pozwanego, który znając A. M. (9) i wiedząc, że jest on lokalnym alkoholikiem, zebrającym o kilka złotych na alkohol, udzielił mu pożyczki na tak dużą kwotę, wiedząc, że nie ma on żadnych dochodów poza niewielkim zasiłkiem stałym z MOPS, a zatem, że jest osobą nie tylko niewypłacalną, ale i nierzetelną jako kontrahent. Jak już wspomniano przy ocenie zeznań pozwanego, był on też dla Sądu osobą bardzo niewiarygodną. Jego postępowanie, motywy zawarcia umowy pozostają w jaskrawej sprzeczności z zasadami doświadczenia życiowego w tym z zasadą zdrowego rozsądku. W tym miejscu należy tylko przypomnieć, że postępowanie w sprawie I Pr Ds (...) zostało umorzone, dlatego, że kluczowe dla przyjęcia odpowiedzialności karnej pozwanego było przesłuchanie A. M. (3), który zmarł.

Osobną kwestia pozostaje to, czy A. M. (3) wiedział, że podpisuje umowę pożyczki, czy została mu ona przez pozwanego podsunęta do podpisu, ponieważ w 2010/2011 cierpiał na liczne schorzenia. Miał trudności z odczytywaniem pism.

Jak wykazało również niniejsze postępowanie A. M. (3) pozwany nigdy nie wydał przedmiotu pożyczki tj. kwoty 120.000 zł. Tymczasem pożyczka jest umową dwustronnie zobowiązującą, na podstawie której obowiązkowi pożyczkodawcy do przeniesienia własności przedmiotu umowy na pożyczkobiorcę, zgodnie z regułą wyrażoną w art. 155 § 2 k.c., odpowiada obowiązek zwrotu, czyli przeniesienia przez pożyczkobiorcę na pożyczkodawcę przedmiotu umowy. Faktyczne wydanie przedmiotu pożyczki następuje z chwilą uzyskania (wyплаты) gotówki. Wykonanie zobowiązania przez pożyczkodawcę jest zatem warunkiem skuteczności zobowiązania pożyczkobiorcy, co oznacza, że dopóki przedmiot pożyczki nie zostanie wydany pożyczkobiorcy, dopóty nie może powstać obowiązek jego zwrotu, obciążający pożyczkobiorcę.

Postępowanie dowodowe nie wykazało, że do przekazania kwoty pożyczki między A. M. (3) a pozwanym doszło. Zeznania pozwanego dotyczące przekazania pieniędzy w kwocie 120.000 zł A. M. (3) w domu, bez żadnych świadków Sąd poddał w wątpliwość. Nikt kto działa racjonalnie nie wydaje osobie prowadzącej włóczęgowski tryb życia i nadużywającej alkoholu tak znacznej ilości pieniędzy, tym bardziej, że było to fizycznie bardzo dużo banknotów. Ponadto zdaniem Sądu pozwany nie dysponował kwotą 120.000 zł w dniu 11.02.2011 roku, by wydać ją pożyczkobiorcy. Kwestia darowizny środków pieniężnych przez matkę pod koniec stycznia 2011 roku, została przedstawiona tylko z uwagi na niniejszy proces, dla urealnienia argumentacji pozwanego. W tym miejscu ponownie należy odwołać się do zasad doświadczenia i zdrowego rozsądku, który nie pozwalałby na to, by darowane przez matkę oszczędności (jeśli takowe pozwany od matki uzyskał) przeznaczyć na pożyczkę dla osoby o wadliwej reputacji i zdrowiu psychicznym.

Dodatkowo sama treść umowy pożyczki jak słusznie podkreślają powódki nie zawierała potwierdzenia i pokwitowania odbioru przez A. M. kwoty pożyczki. Sformułowanie „wyplata pożyczki na ręce pożyczkodawcy następuje z dniem

podpisania niniejszej umowy” nie jest stwierdzeniem kategoriycznym i jednoznacznym”. Brak w nim potwierdzenia dokonania czynności wydania kwoty pożyczki. Świadczy o tym sposób użycia słowa „wypłata pożyczki następuje”,

Na podstawie powyższych wywodów zdaniem Sądu A. M. (3) i pozwany nie zawarli umowy pożyczki. Istotą zobowiązania wynikającego z umowy pożyczki jest przeniesienie przez pożyczkodawcę jej przedmiotu na własność pożyczkobiorcy, a do tego zdaniem tut. Sądu nie doszło.

W tych okolicznościach powództwo o ustalenie uwzględniono w całości.

Orzekając o kosztach postępowania Sąd orzekł stosownie do art. 98 k.p.c. mając na uwadze wynik sprawy.

Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powódek A. P. (1) i A. B. solidarnie poniesioną przez nich opłatę od pozwu w kwocie 6000 zł i 1000 zł pokryte na opinię biegłego psychiatry. Sąd zasądził też na ich rzecz solidarnie koszty zastępstwa prawnego w kwocie 10.800 zł jako dwukrotność stawki minimalnej z §2 ust 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U.2015.1800 z dnia 2015.11.05) mając na uwadze złożoność tej sprawy, nakład pracy pełnomocnika, udział w 7 rozprawach sądowych przed tut sądem i dwóch rozprawach przed SR w G..

Wynagrodzenie dla kuratora nieznanego z miejsca pobytu powoda Sąd ustalił na podstawie §2 ust 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U.2015.1800 z dnia 2015.11.05) w związku z § 1 i 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.11.2013. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. z dnia 9.12.2013 roku poz. 1476), ponieważ stosowanie do § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U.2018.536) „w sprawach cywilnych wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, do wynagrodzenia kuratora ustanowionego dla strony przed tym dniem, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji, stosuje się przepisy dotychczasowe”. Wynagrodzenie w kwocie 5400 zł powiększono o VAT.

Sąd nakazał ściągnąć od pozwanego kwotę wynagrodzenia kuratora czyli 6.642 zł, tytułem wydatków za koszty stawienia świadków i kserokopie kwotę 80,27 zł pokryte tymczasowo ze środków budżetowych (k. 97 i 117) oraz kwotę 1349,82 zł jako koszty opinii biegłego psychiatry podniesione tymczasowo ze środków budżetowych (k. 261 i 279).

SSO Monika Świerad